

ד"ר יוסי שפניר

הכר את שכולנו 2019

קייטנות הקיץ באזור ההר – בתקופת המנדט מבט מהקיבוצים קריית ענבים ומשואות יצחק

יצחק נסגר לאחר שנה. אבל פעילות הנופש למבוגרים שגשגה והיתה ענף חשוב מאוד במסגרת התעסוקה של חברי הקיבוצים באזור ההר ערב הקמת המדינה. ענף זה הלך והתפתח עם השנים ועד ימינו לקיבוצים ומושבים סביב לירושלים יש בתי מלון שמהווים בסיס כלכלי חשוב.

תודות

לחנה קליין מארכיון קריית ענבים, ישראל שדאל מארכיון כפר עציון ויואב רון מארכיון משואות יצחק על עזרתם באיסוף החומרים והתמונות.

להרחבה

- יוחנן בן יעקב, גוש עציון, חמישים שנות מאבק ויצירה, אלון שבות תשמ"ג.
- יוסי שפניר, בית מרגוע במשואות יצחק בשנים תש"ו-תש"ז (1946-1947), היבטים תרבותיים וחברתיים, יחיאל זלינגר ואורי ישי (עורכים), מחקרי ארץ יהודה, ג (תשע"ט), עמ' 238-227.
- קריית ענבים – מקום מרגוע, דבר, 15 ביוני 1938.

בית המרגוע על שם אסתר קריית ענבים – הכניסה לקברוצה

במקום הסלעים השוממים, שהיו כאן, עומדים בתים. על גבעה רמה מתנשא בניין בית הספר החדש, פאר המקום ותפארתו. האם לא יוכלו כותלי בית הספר הנ"ל לקבל לתוכם גם מקצת מילדי העיר? וילדי העיר האם לא ירגישו את עצמם מאושרים בבלות את ה"חופש הגדול" בחיק הטבע, לעבוד יחד עם ילדינו אנו, לטפל בעצי הפרי, בירקות, ביונים, בשפנים, בקופים ובאילנות? להכיר את הצמחייה מקרוב ולשאוף מלוא הריאות אוויר הרים?

תיאור של ד"ר אלחנן רבינוביץ

מנהג נאה אף מועיל קונה לו שביתה ביישובנו. כשמתחיל החופש הגדול לתלמידים דואגים ההורים והמוסדות להוציא את הילדים מתוך האווירה הצרה והמחניקה של העיר ולהביאם למקום מרגוע, אשר בו יוכלו ליהנות מהעצים הרעננים, מהאוויר הטהור ומזמרת הארץ. לדאבוננו לא תמיד מצליחה בחירת המקום. פעמים אין בקייטנה לא עצים ולא צל ולא מראה.

ארכנו ברוכה בהרים ואילו היישובים ההרריים – נער יספרם. אילו היו אלה מרובים היתה נפתרת בעיית הקייטנות פתרון משביע רצון מכל הבחינות. מאין מקום טוב לקייטנה מאשר יישוב הררי, שיש בו רוח צוננת כל שעות היום והילדים יכולים, אחרי שהתחממו ממשחק, או טיול, לשבת בצל עץ ולאכול ירקות, פירות, ביצים ומאכלי חלב טריים ורעננים. היתכן קייטנה בתנאים איריאליים מאלה? אף אין כיישוב הררי להתייחס עם הטבע וללמוד את העולם החי, את הרמשים ואת הפרפרים ואת עוף השמיים ואת פרחי הבר.

שמועה שמעתי שאנשי קריית ענבים אומרים להקים השנה קייטנה לילדים. אם יגשימו את רעיונם זה, הרי ראויים הם לברכת "ישר כוחכם", הרי זו תהיה הקייטנה. בקריית ענבים מאוחדים במידה גדולה כל המעלות שבהן נשתבחה קייטנה. הלא היא "ארץ זבת חלב ודבש" בועיר אנפין. חלב ודבש פשוטו כמשמעו. החלב ניתן על ידי עשרות פרות גזעיות מן המין המשובח ביותר והדבש על ידי הדבורים שבכוורות הרבות – רכוש של קריית ענבים. ואם תמצאו לומר שדבש השפלה טוב מדבש ההרים, מפני שבשפלה מוצאות הדבורים את מזונם על פרחי פרי ההדר והדבש סופג בקרבו גם את הוויטמינים וגם את ריחם הניחוח – אענה לכם שגם אנשי קריית ענבים לא על יושבי קרנות ייחשבו. אין הם נרתעים אחור מהטרח להעתיק את כוורתיהם מן ההר אל השפלה בימי הפריחה, ומהשפלה ההרה – אחרי שהדבורים מילאו את כריסן מטוב פרי ההדר. ודבשה של קריית ענבים הוא תאוה לחיך ולקיבה גם יחד. אין אני מסופק שדבשה וחלבה, חמאתה וביציה, פירותיה וענביה, ירקותיה ועציה של קריית ענבים יוספו כוח ועוצמה לילדים שיכבאו בתחומיה להחליף כוח ואוויר בחודשי הקיץ וישובו ממנה עליזים ורעננים לקראת הלימודים העומדים בפניהם.

קייטנות לילדים בקיבוץ משואות יצחק שליך כפר עציון, תש"ו (1946)

בקיבוץ משואות יצחק שנוסד בסמוך לקיבוץ כפר עציון בשנת תש"ה (1945) התלבטו לגבי מקורות הפרנסה שלהם. מיד עלה הרעיון להיכנס לתחום האירוח וקייטנות הקיץ. כדי לעודד קייטנים לבוא ולנופש בבית ההבראה פרסמו חברי משואות יצחק דף מיידע למתעניין ובו פרטו את דרכו של בית המרגוע המתוכנן. המייחד את בית ההבראה לילדים

ימי הקיץ וחופשה מבית הספר מבורכים בדרך כלל לילדים ומקור ראגה להורים. מה לעשות בתקופה ארוכה זו וכיצד להעסיק את הצעירים? בעיה זו מסתבר אינה חדשה ומעניין משום כך לראות מה היו האופציות לנופש לילדים ולמבוגרים באזור ההר בימים שלפני הקמת המדינה. אזור ההר לפני עידן המוגנים היה מאוד מבוקש בימי הקיץ בהם שר מזג אויר קריר ונעים גם בימים החמים ביותר.

ננסה להתחקות אחרי יחוד אזור ההר בימי הקיץ לפני 80 שנה.

מרגוע באזור ההר

קיבוץ קריית ענבים נוסד בקיץ תר"פ (1920) ובשלביו מוקדמים של ההתבססות במקום עלתה המחשבה לשלב בית מרגוע לנופש לקייטנים. על התרשמות מהמקום והפוטנציאל נכתב בעיתון דבר של שנת תרצ"ח (1938).

קריית ענבים – מקום מרגוע

הקייטנות בירושלים וסביבתה מתעשרת השנה במקום מרגוע חדש, היחידי שבו יוכל הקייטן לבלות את ימי מנוחתו בסביבה כפרית עברית. קבוצת קריית ענבים מסדרת השנה בחודשי הקייטנות מקומות מרגוע בתוכה לילדים ומבוגרים. היא מייחדת לזה שניים המתאימים ביותר לתכלית זו וקובעת מחירים נוחים, כ-5 לירות לחודש לילד וכ-7,500 לירות למבוגר. על יתרונות המקום החדש ימצא הקורא פרטים ברשימות הבאות.

תיאור הפוטנציאל על פי ד"ר טייכמן

סביבת ירושלים ההררית, הידועה לכל כמקום מרפא ומרגוע בחודשי הקיץ, בייחוד לאנשי העמקים והכרכים, מושכת משנה לשנה יותר ויותר מבריאים ואנשים הזקוקים למנוחה. בין המקומות שהספיקו כבר להתפרסם יש רבים שבערכם אינם נופלים ממקומות אחרים וככל זאת עדיין אין יודעים להחשיבם כראוי.

אחד המקומות האלה היא קריית ענבים. המקום נמצא בגובה של 675 מטר. מוקף הרים, מוגן מרוחות מזרחיות ופתוח לרוחות מערביות ודרום-מערביות. מסביב חורשות – מ-60 עד 70 אלף עצי אורן, הרבה כרמים ועצי פרי. המשק מספק תוצרת טרייה וניתנת אפשרות לסידור דיאטות מיוחדות.

קריית ענבים איננה מכריזה על עצמה כסנטוריום [=מקום מרפא] עם משטר מיוחד. ואולי דווקא משום כך ראוי המקום לתשומת לב מרובה, אם נזכור שגם בארצות אירופה מבכרים אנשי היער את סביבת הכפר על מקומות מרפא בעלי שם. בסביבה כפרית, בין אנשי קבוצה, שאין עינם לרווחים – ימצא האדם היעף את מנוחתו המלאה, והמכריא ממלריה או מנזלת של דרכי הנשימה – את בריאותו, והילד ימצא כאן, אחרי שנת לימודים בתוך כותלי בית הספר הצרים, נופש ושעשועים אמיתיים, בחיק טבע יפה ובאוויר צח.

תיאור של ח. מוזל (חבר קיבוץ קריית ענבים)

משנכנס הקיץ מתחילה היציאה מן הארץ. למה ולשם מה? האין לנו פה מקומות נהדרים, שאינם נופלים במאומה ממעונות הקיץ המפורסמים שבחו"ל? האם אנחנו מוכרחים באמת להוציא את כספנו רק להנאת אחרים? ניקח, למשל, את קריית ענבים, שאני מבלה בה את כל ימות השנה. נקודה הררית, מוקפת יערות אורנים, נקודה שיכולה לספק מתוצרתה העצמית, חלב, ביצים, דבש, ענבי מאכל ומרפא ופירות שונים. נקודה, הנמצאת על דרך המלך במרחק של 14 קילומטרים מירושלים. במה היא נופלת ממעונות הקיץ בחו"ל? והלא מלבד עושרה הטבעי היא גם נקודה תרבותית.